

CSIHÁK György (Zürich):

Sajtószabadság

*A szabadság olyan, mint a rabszolga.
Ha jól bánsz vele, életed végéig híven szolgál,
ha meghaltál, könnyeket hullat érted s ápolja sírodat.
De ha rosszul bánsz vele, fellázad ellened és megöl.*

Csihák György

*„Hányszor támadt tennfiad
Szép hazám kebledre,
'S lettél magzatod miatt,
Magzatod hamvedre?”*

Kölcsey Ferenc

Kedvelt német kancellár – szövetségi miniszterelnök – volt Helmut Schmidt. Miután nyugdíjba vonult, előadásaival bejárta az egész világot. Egy-egy ilyen szerepléséért öt-hatjegyű összeget kapott amerikai dollárban. Feleségemmel végig néztük egy ilyen szereplését és igen meg voltunk vele elégedve.

Amikor a végén kifelé indult volna, valaki bekiáltott valamit – amit mi nem hallottunk. Az előadó eloltotta cigarettáját, majd arra fordulva mondta: „Nincs ilyen, hogy emberi jog. Nincs a Bibliában, nincs a 'Függetlenségi nyilatkozatban', nincs az ENSZ alapokmányában, nincs az EU 'Alapokmányában' sem” – majd kedvesen mosolyogva kiment.

Hosszan elgondolkodtunk a dolgon. Az ENSZ-nek van emberjogi nyilatkozata. Európában van emberjogi bíróság. A világ minden táján, mindenféle ember száján van, hogy demokráciát követel, meg emberi jogokat. Viszont az is igaz, amit Schmidt mondott. Hát, akkor olyan ez is, mint a „*megújuló energia*”? Elég csak sokat mondani és máris nemcsak a gyerekek, hanem állami és még nagyobb vezetők szájából is kijön? Márpedig azt még senki nem bizonyította, hogy az *energia meg tud újulni*. Soroljuk csak ide, az *emberi jogokat* is. Elég csak sokat mondogatni – és máris igaznak tűnhet sok ember számára. És így jutottunk el gondolatban mi, a *sajtószabadsághoz*.

A földön aligha található ország, ahol ne kiabálnák utca hosszat, hogy így sajtószabadság, meg úgy sajtószabadság. Az EU is büntet minket és visszatartja milliárdjainkat, mert – sajtószabadság. Miről is van itt szó?

Kezdjük talán azzal, hogy mi is az a *sajtó*? Mert van nálunk Médiahatóság, újabban vannak médiák, médiumok, sőt vannak igazgatói a médiumoknak, meg még egy sor ilyesmi. Valahogy úgy, ahogyan a televíziónak *csatornája* van. No, de hol van a *sajtó* és vele a *sajtó szabadsága*? Az nem médiumszabadság? Nincs itt valami zűrzavar? Nincs. Vagy mégis? És akkor mi az, hogy „sajtószabadság”? Az nem médiumszabadság? De így azt sehol sem mondják. A médiumok képviselői, amikor valahol szerepelnek, akkor nem azt írják magukra, meg a járművükre, meg mindenhová, hogy médium, hanem azt, hogy „Press”, meg „Presse”. Akkor, hát ez meg mi? Ez bizony annyit tesz, a mi szép magyar nyelvünkön, hogy „*sajtó*”. Ez az egyszerű, igénytelen kis szavacska, idővel befutott óriási karriert.

Nem gondolom, hogy a présnek a sajtóhoz köze lenne, noha van olyan sajtőféle, amit éreskor összepréselnek. (A rend kedvéért jegyezzük meg, hogy a sajtót Európába a nagyállat tenyésztők hozták.) Gondolom, inkább van köze a borhoz, amit a szőlőből préselnek – présel. A szőlő termesztését Európába szintén, a Kárpát-medencében élt őseink, az avarok, vagy még inkább a kelták hozták. Minden esetre, ezt a szerszámot is mi találtuk ki, de legalább a „gyártása tudományát”.

Visszatérve a sajtószabadsághoz, az újságot – nyomtatják. Az első sajtóterméket Európában – a könyvet – állítólag egy Kr. u. 1400-ban Mainz-ban, Németországban (Das Heilige Reich Deutscher Nation) született Gutenberg Johannes ötvösmester nyomtatta *mozgatható* betűkkel. A nyomást nyomtatóval végezték, a *nyomtató* német neve Presse. Amint ott valahol az első újság megjelent, hozzá a szó már készen volt: presszetermék és az intézmény, ami vele született a Presse, alias pressze nevet viselte. Az újságnak igen gyorsan kellett készülnie, nem lehetett a betűit gondosan, egyenként szedegetni, ezért feltalálták a *táblás nyomtatást*. (Szabad legyen itt nagyon csendben megjegyezni, hogy ugyanezt a technikát, a táblás nyomtatást az ujugurok már évszázadokkal korábban alkalmazták.) Ezt követően, aztán az egész világon „hazatalált” a *sajtó* a pressze formájában, nálunk is, ahol a szabad sajtó is (így jelzővel!) megszületett 1848-ban. Természetesen egy „magyar nyomdában”, a pesti Landerer és Heckenast nyomdában, ahol Petőfi Sándornak, a magyar szabadság költőjének a „Nemzeti dal” című verse volt a „szabad sajtó” első terméke. Így született meg, egy újabb, véresen levert szabadságharcunk hajnalán. Német mintára a sajtó neve nálunk is pressze volt, de hamarosan magyarosított *sajtó* névre, ami megmaradt mindmáig. Az már a világon senkit sem zavart, hogy amikor megjelent mindenütt a *rádió*, akkor az *újság* és a *rádió*, mint a *hírközlés eszköze*, természetesen békésen, *együtt maradt*, *sajtó* néven. Az pedig már végkép senkit sem zavart, hogy a televízió *persze* – *magyarul sajtó* néven – észrevétlenül hozzájuk csapódott. Megjegyzendő, hogy a németek mind a rádiót, mind a televíziót a saját nyelvükön, külön is megtanulták – amit a magyar nyelvészek már nem követnek.

Most pedig következék a „szabad sajtó” története. Sajt és bor nélkül – noha a kettő együtt igazán élvezetes – ellentétben a „szabad sajtó” történetével.

Amikor 1956 októberében, a Bródy Sándor utcában, a Magyar Rádióban elhangzott: „Hazudtunk éjjel, hazudtunk nappal, hazudtunk minden hullámhosszon!” – ezt akkor mi érvényesnek éreztük az egész sajtóra. Eszünkbe jutott Deák Ferenc mondása, amikor az első sajtótörvényt tárgyalta a Magyar Országgyűlés: „A sajtótörvény két szóból áll: *hazudni tilos*.” Nyilván, már akkor is volt vélemény a *sajtóról*, és tapasztalat annak „*szabadságáról*”.

Ezt megérteni igazándiból csak mainapság lehet, amikor Széphazánkban az *elektronikus média megannyi csatornáján* (ezt magyarul írni nem tudom, mert a magyar nyelvészek mindennel foglalkoznak, csak a dolgukkal nem. Vagy igen? Csak a Sajtó Munkatársai nem tudják? Vagy nem is akarják ismerni, „mert ez a menő”?) ömlesztik ránk – ami onnan kijön.

Ide jutottunk a mai napig. Bárki írhat – bármit. Választhat egy csatornát a sok közül, ott foglalhat helyet magának, odaírja az adatait, elengedheti a fantáziáját – és ír! – sőt: készíthet filmet és oda teheti. Akik működtetik ezeket a csatornákat, azok állítólag abból élnek, hogy az ilyen csatornákat telerakják fizetett hirdetésekkel. Minél érdekesebbek az írások – annál drágább a hirdetés. A csatorna tulajdonosa általában ismeretlen, de vannak híres, sőt hírhedt tulajdonosok. A tulajdonosok mindenféle okos gépi programokat kitalálnak, és azok segítségével elemzik azokat, akik látogatják ezeket a csatornákat. Hozzá tudnak férközni bizalmas közlésekhez, adatokhoz is, esetleg azokat ki is bővítik, és jól fizető egyedeknek eladják. Képesek országos választásokat befolyásolni, sőt eldönteni. Feldolgozzák és elemzik azok írásait, akik az ő rendszerükben írnak, véleményyt formálnak. „Közvéleményt” alakítanak azok

írásaiból, akik valamely ügyben azonos véleményt emlegetnek és azt, mint tényleges „közvéleményt” többször kinyilvánítják, miáltal sok, kevésbé gondolkodó ember számára előkészített véleményt nyújtanak. Azok ezt „beveszik” – és az országos választás már el is dőlt.

Magyar írók már jó százötven évvel ezelőtt megállapították, hogy „nyelvében él a nemzet”! Igen szép gondolat, de én Svájcban, ahol a nemzet négy nyelvében él, azt tanultam, hogy a nemzet sokkal inkább *történelem tudatában él*. Minden esetre, akik a magyar elpusztítására szövetkeznek, azok elhatározták: ha ez a nemzet a nyelvében él, akkor pusztítsuk a nyelvét. Így azután, az ember, bármerre is „fordítja kalapját” azt tapasztalja, hogy a magyar sajtóban igen sokféle a nyelvet nem művelik, hanem pusztítják. A dolog úgy tűnik, mintha divat lenne, amit különösen az ifjabbak szívesen követnek. Kedves régi barátom, Gyimóthy Gábor állandóan újabb és újabb verset ír erről, ide vettem egyet mutatóul.

„Utószó az Ébresztődalhoz

Már megint írtam egy verset,
a tárgyköre ugyanaz,
mint már sokszor: magyar szónak
alig van, ki irgalmaz!
Úgy tűnnek el a szavaink,
mint a nyárhajnali köd,
mert sajnós a magyar szóért
már magadat se töröd.

Íme egy kis szóáradat,
mely nyelvünkben othonos,
s használatuk, fájdalomra
szinte kizárólagos.
Néhányat soroltam csak föl,
kevesebb, mint negyvenet,
ám ezúton, ki szorgalmas
több száz szóig elmehet.

A fönti vers magyar szói
itt vannak idegenül.
Magyar szót szólani helyettük?
Ez igény föl se merül...
Petíció, úvé sugár,
spré és evolúció,
koncert, fesztivál s a pollen,
attitűd és a fotó !
Lárva, asszó s a karantén,
aktuális, hezitál,
identitás, dokumentum,
extrém, retró, informál.
Emblematikus, koncentráll,
vulkán, generáció,
univerzum, szimpatikus
és a gravitáció.

A prosztata, a kompjúter
és az intersztelláris.
Empátia, terápia,
szkeptikus és rivális.
És elébkünk tündérkedik
íme, a fosszília,
s a kovidnak köszönhető,
mesésen szép vakcina.

Én arra is mérget vennék,
vagy sok pénzben fogadnék,
hogy magyar szót nem mondtál a
kompromisszum helyett még...
A tényállás nagyon enyhén-
szólva bizony szomorú.
S remény, hogy ez jórafordul,
növekvően sanyarú...!”

No, persze nem minden áru oly kelendő, hogy hirdetés is lehessen belőle. Íme, néhány esetem. Egy időben sokat szerepeltem a sajtóban, némely médium kedvenceként szerepeltem. Elmondtam a magamét – azt mindig is hozzátettem – néha meg is tudtam hallgatni saját bölcsességem. A fordulat után, egy magyarországi fő helyen, vagy egy órán át faggatott az okos. Többen rögzítették, valaki a szöveget ki is nyomtatta és úgy terjesztette. A felvétel végén azt mondta nekem az okos, hogy neki nagyon tetszik, de ebből sokat kívág, mert ha ezt leadná, akkor holnap már nem lehetne ott, a helyén. Így tett, egy nagy nyugati központ okosa is. Neki is nagyon tetszett, de nem hiszi, hogy a főszerkesztő ezt megengedi. Nem is engedte

Valahol a világ túlsó végén több előadást tartottam, ottani magyarok figyelmeztettek, hogy a helyi nagy adó biztosan megkeres, de nehogy oda menjek, mert ott egy Magyarországról oda küldött zsidó készíti ezeket a műsorokat magyarul. Az illető tényleg keresett, a hívását azonnal elfogadtam és felkerestem a szerkesztőségben. Gyermekkoromban azt tanultam: mindegy mit ír a sajtó, csak írjon. Az illető kedvesen fogadott és majd egy órán át beszélgettünk. Neki is tetszett, de meg kell vágja, mert igen hosszú – majd tesz közé zenét. Mit gondolk, milyen zene illene hozzá? Mivel főleg a magyar történelemről beszélgettünk, szerintem Liszt, Erkel zene illene a legjobban – válaszoltam. Véletlenül sikerült felvennem mindazt, amit leköszölt. Úgy vettem észre, hogy az egész szövegemet leadta, még azt is, ahol döcögtem. A zene is jó volt. Teljesen meg voltam elégedve, azok közül is sokan, akik előzőleg ijesztgettek az illetővel.

Mit tesz Isten, akkor hamarosan Magyarországon szerepeltem egy alföldi nagyvárosban, ahol a helyi rádió embere meghívott másnapra a szerkesztőségbe, beszélgetésre. Elmentem, egy nagybajuszú, igen derék alföldi kun volt a társam. Itt is hosszan beszélgettünk, és mondta a derék kun, hogy majd tesz közé egy kis zenét. Erre azt mondtam, hogy mivel főleg a magyar történelemről beszélünk, a legjobb lenne Erkel, meg Liszt. Szó sem lehet róla! – hördült fel derék kunom a nagy bajuszával. Ugyan, miért nem – kérdeztem csodálkozva. Mert a tulajdonos nem engedi. Ennyi.

A sajtó szabadságát többnyire a kormányoktól féltik. Igaz, nagy a hatalmuk és bizonyára igazuk van azoknak, akik félnék is tőle. Csak azt kérdem, tisztelettel: a sajtó munkatársai mire esküsznek? Mert a hatalom birtokosai kell, hogy esküdjenek. Mire? Akármire. Fontos, hogy esküdniök kell. Hogy, hisz-e az illető abban? – az mindegy. Például, ha hiszi, hogy van Isten, akkor esetleg fél tőle. Ha nem hiszi – akkor is esküdjön rá! Akár hiszi – akár nem. Hátha,

utóbb majd hiszi. Vagy, ha nem is hiszi, talán elbizonytalanodik – és inkább fél majd tőle, tehát esküjét betartja.

De a főszerkesztő (meg a többi): mire esküszik?

Nem tudom. Csak azt tudom, hogy az USA egyik hivatalban lévő elnökét, egyszer az egyik média kirúghatta arról a csatornáról, ahol az illető elnök éveken keresztül megnyilatkozott. Ennyit a – ma már minden tekintetben – szabad sajtó *hatalmáról*.

Írtam Zürichben, az Úr 2022. évében karácsonykor